

דף קכד

הערות ופרפראות

'עד שיהא בארץ' – פירוש, התנור נקבע ע"י שנותנים אבנים בקרקע והתנור עליהם, וטופל טיט סביביו כדי שייקבע ויתייצב. וכשבא לטהרו, צריך לגרור את הסיד ולהסיר האבנים **עד שיהא** – התנור – בארץ, שיעמוד בגופו על הקרקע. (הערוך. ורש"י לא הזכיר העמדת אבנים מתחתיו). פירוש נוסף יש (כן צדד הר"ש – כלים ה,ז), שחתך השבירה צריך להגיע לארץ. (וזה תואם עם אוקימתת הגמרא שמדובר כאן שחותכו לארכו, כעין גסטרא).

'אי אמר לי יהושע בן נון משמיה (מפומיה) לא צייתנא ליה' – כתוב בסוף ספר ארחות חיים: אדם מריב עם חבריו ואמר לו, איני מקבל ממך אם היית כמשה רבינו – מלקין אותו משום בזיון עכ"ל. ונראה לי דמשום הכי אמרו בגמרא 'אילו אמרה יהושע בן נון מפומיה לא צייתנא ליה' ולא אמרו אילו אמרה משה'. (לשון הבית-יוסף יו"ד סו"י רמב. (וע' בט"ו שם סק"כ).

על גוף דברי הארחות-חיים כתב המהרש"ל (יש"ש ב"ק פ"ח נג) שחידוש הוא בעיניו, כי הרגל הלשון הוא ואין זה בזיון כ"כ. ועוד, מסתמא לא נתכוין לגנאי רק שהפריז בלשונו שאינו רוצה לקבל ממנו מחילה ופיוס, ולכן מחידוש לא ילפינו. ומכל מקום ראוי להחמיר עליו תענית שני וחמשי כדי שיוהר בלשונו.

באור נוסף לביטוי זה; כתב הרמב"ם (בהקדמתו לפירוש המשנה), שבכל ספק בדיני התורה ופירושי הלכותיה, אין הנביא יכול להכריע מכח נבואתו, וזהו מה שאמרו חז"ל 'הא' אילו אמרה לי יהושע בן נון בפומיה לא הוה צייתנא ליה' – כלומר, שאם היה אומר כן בתור נבואה, אין שומעים לו, שהתורה לא בשמים היא.

ולפי דבריו יובן מדוע לא נקטו 'משה רבינו' – שאם משה היה אומר, ודאי היו חייבים לקבל ממנו, שהרי כל דברי נבואתו הן דברי תורה ממש, מה ששמע מפי הגבורה. ולכך נקטו יהושע בן נון, שהוא הנביא הראשון לאחר משה רבינו, ואין כח לשום נביא להוסיף בדיני התורה מכח נבואה, כמו שבאר הרמב"ם. (עפ"י מגדים חדשים – ברכות כד:).

'כי אתא רבין וכל נחותי' – כלומר, כל סיעת החכמים שירדה מארץ ישראל לבבל, ואחר כך חזרו שוב ועלו לארץ. (עפ"י רש"י סוכה מג: ויש גרסאות 'נחותי ימא' – וע' מהרש"ל ודקדוקי סופרים ורש"ש כאן; נדה י: לט: וברש"ש; מגדים חדשים – שבת כ:).

(ע"ב) 'דאמר רבי יוחנן: רבי ישמעאל ורבי דוסא בן הרכינס אמרו דבר אחד...' – כיוצא בזה אמר רבי יוחנן לעיל נח: עה. 'אמרו דבר אחד'. וכן דרכו בהרבה מקומות (13 פעם בש"ס), להעמיד שנים ושלושה תנאים בשיטה. כמצוין בבבא-בתרא עה. ע"ש.

'את שבא לכלל מגע בא לכלל משא...' – בבאור כלל זה ובהסבר שיטת הרמב"ם – ע' שערי ישר שער ג פרקים ז יד.

'אמר ליה עורבא פרח... אני היום סמכוני באשישות' – יש מי שפרש ביטוי 'עורבא פרח', על פי מה

שדרשו (בעירובין כב:) 'שחורות כעורב' – על תלמיד חכם, שמשחיר פניו על דברי תורה כעורב. והכוונה (כמו שפרש המהרש"א) כלפי מיעוט אכילה ושתייה, וכמו שאמרו (בחיגה כב: וכי"ב במו"ק כו.) 'הושחרו פניו' מפני התענית. וכן בכמה מקומות מצינו שתלמידי חכמים נדרשים למעט במאכל ובמשקה. מן הצד השני אסור להפריז בכך, ומצינו שחכמים נזופים קשות במתענים ללא צורך. יש זמנים בהם חייב האדם להרחיק מעל עצמו את משל העורב. וכך גם נהג רבה בר רב הונא כשחזר מן הדרשה כשהוא עיף ורעב ונצטרך לסעוד. לכן אמר למטריח עליו 'עורבא פרח' – העורב פרח כעת, היה זה רמז דק לאמר: הגיע הזמן שאטעם דבר מאכל. (מתוך עיונים בדברי חז"ל ובלשונם, לגר"ח ארנטרוי ז"ל, עמ' ע. הגאונים פרוש 'אני היום סמכוני באשישות' (דלא כרש"י), סמכוהו באתו היום לראשות הישיבה – ע' תשובת הגאונים, ירושלים תרפ"ט ס' קמט, עמ' 173; וכ"פ הערוך. וע"ע 'ראשות הגולה בבבל בימי המשנה והתלמוד', עמ' 108.)

דף קכה

הערות וציונים

'נוגע אין מאהיל לא...' – עיקר הדיוק הוא מכך שנקט התנא 'קולית', והלא עצם כשעורה מטמאת, ומה חידוש יש בקולית – אלא בא להשמיענו שאין הקולית מטמאת באהל. או להפך, ש'נוגע' היינו מאהיל, כדלקמן, ונקט לשון נגיעה משום מוקדשין ונבילה ושרץ, שאין בהם טומאת אהל. (עפ"י מרומי שדה. וע' גם תד"ה ומאי ותורא"ש.)

(ע"ב) 'אמר ר' זירא: בטומאה רצוצה בין ב' מגדלים' – מפרוש רש"י משמע שמדובר בשני מגדלים (ארונות, כלים גדולים הבאים במדה – שאינם נטמאים) העומדים על הקרקע ובניהם מרווח צר שאין בו רוחב טפה, והטומאה שם. ונראה שלא נחשב כנוגע בטומאה אלא דוקא אם מאהיל בין המגדלים, ששום אוהל אינו יכול להפסיקה שם, אבל האהיל מלמעלה, כיון ששם מועיל אהל למנוע מלבקע – אינו נחשב 'נוגע'. וצריך עיון. ואולם הרמב"ם בפירוש המשנה (וכן התו"ש רפ"ג דאהלות) מפרשה בשני מגדלים זה על גב זה. (עפ"י חזון איש – ריד, ע"ש.)

'מלא תרווד רקב מטמא במגע במשא ובאהל... אלא לאו ש"מ מאי נוגע – מאהיל...' – זה שרקב מטמא במשא ובאהל ולא במגע, סברה היא, לפי שאינו נוגע בכלול, שהרי הרקב מפורד ואינו מחובר. ולפי זה, לדעת הסובר (ר' דוסא בן הרכינס – לעיל קכד) שאין מאהיל וחוזר ומאהיל, הוא הדין באוהל, אין הרקב מטמא, שהרי אין כאן האהלה על שיעור שלם אלא על הרבה פירורים נפרדים, ומה שמאהיל על חלק זה אינו מאהיל על חלק אחר. (עפ"י תורת חיים. וכן נראה לפרש בשו"ת הרשב"א (מיוחסות) קפב.) ואולם בתוס' הרא"ש (נדה כו.) הקשה מאי שנא מגע מאוהל, הלא כשם שבאהל סובר תנא זה שמאהיל חוזר ומאהיל, כך צריך להיות הדין במגע. וכתב (דלא כרש"י) שהלכה למשה מסיני היא, שנטמא באהל ובמשא ולא במגע. וצ"ע בקושיתו, הלא שונה מגע שא"ל לו ליגע בכל הרקב כולו, משא"כ האהל מאהיל על הכל. ועוד קשה, שהרא"ש עצמו (לעיל פ"ז לז) פרש כרש"י.

לקט הלכות בדיני רקב – ע' במובא בנייר נ-נב (חוברת ב).

ג. שיעור הקרע בעור לטהרו מטומאתו – ללשון אחת: לר' יוחנן, אם קרעו ברובו – טהור, כדין טלית. (ובלבד שלא שייר כדי מעפורת, כנ"ל. או אפשר שצריך למעטו מחמשה טפחים, שזהו שיעור חשיבות בעור. עתוס'). ולר' ל'קיש, אם קרעו לארכו או לרוחבו – אינו נטהר ברובו, לפי שהוא חזק, ויכול לתפור הקרע וחזור להיות כבתחילה. ואם קרעו במקצע ובא לו דרך סביבותיו, והמעטו מחמשה טפחים – נטהר. ללשון אחרת: לר' יוחנן, יש למעטו מחמשה טפחים, ואפילו נשאר בו כדי מעפורת – נטהר. ולר' ל', אינו נטהר אפילו בקרע ברובו אם יש בו כדי מעפורת. ואולם אם הוא מיוחד למושב זב, כל שנתמעט מחמשה טפחים אינו ראוי ליעודו, ונטהר. (הלכה כר' יוחנן כפי לשון אחרונה).

ד. שיעורו המנימלי של תנור, בתחילת עשייתו – בתנור רגיל, העשוי לאפיה ולצליה – ארבעה טפחים. תנור קטן (העשוי לתינוקות. רש"י) – טפח. מקבל טומאה משתגמר מלאכתו. תנור (רגיל) שנטמא – טהרתו ע"י שבירתו כעין גיסטרא (– לארכו), לשלשה חלקים, שלא יישאר רובו קיים. ואפילו החלקים יותר מארבעה טפחים. וצריך לגרור את הטפילה (– הטיט הדבוק מסביבות התנור, ומקבעו באדמה) עד הקרקע. ואם שוברו לרחבו, די לשברו לשני חלקים ובלבד שלא יישארו חלקיו ארבעה טפחים, או לחילופין, שוברו שלא יישאר רוב, אפילו חלקיו למעלה מד' טפחים. תנור שלם שלא נטמא, ורוצה שלא יבוא לידי טומאה – לחכמים, דינו כדין תנור שנטמא שרוצה לטהר בשבירה. ולר' מאיר, די בזה למעטו מבפנים מד' טפחים, ואין צריך לגרור את הטפילה. (מסתבר שהלכה כחכמים. ליקוטי הלכות).
(תנור קטן – משמע בגמרא שכל שנתמעט מטפח – נטהר. ואולם הרמב"ם כתב ששיריו ברובו. בבאור שיטתו ע': תורת חיים; סדרי טהרה (דף פה); חזון איש).

דף קכד

קצג. האם שני חצאי-שיעור מצטרפים לטומאת מגע, משא ואוהל?

הנוגע בחצי-זית מן הנבלה וחזר ונגע בחצי-זית אחר, (בין ששניהם תחובים בקיסם בין שהם נפרדים. כ"מ בתוס') – נחלקו בר פדא ור' יוחנן בדעת ר' ישמעאל, אם טמא (בר פדא. וכן סובר רב אויא סבא) אם לאו (ריו"ח). ולר' עקיבא – טמא. (כן מבואר מדברי ר' יוחנן. וכן דעת תנא קמא דר' אליעזר בברייתא. וכן דעת חכמים החולקים על ר' דוסא בן הרכינס, כדברי ריו"ח).
(כל זה אמור בצירוף שני חצאי שיעור של המטמא, ואינו ענין לצירוף שני חצאי שיעור של הדבר המקבל-טומאה. עתוס' נזיר נ: קהלות יעקב – טהרות מח).
בטומאת משא – המסיט / הנושא שני חצאי זיתים התחובים בקיסם – לר' יוחנן, טמא. (ריו"ח ריבה מזהנשא יטמא. ורע"ק אינו סובר דרשה זו, כי הוא מטהר בעור, שהבשר המועט בטל אליו. ולשיטתו גם במגע מצרפים שני חצאי-שיעור. עפ"י תוס'). ולר' אליעזר (בברייתא), טהור. וכן נקט עולא (והנשא – והנשא, שנישא בבת אחת), והעמיד דברי ר' יוחנן ורע"ק בשני החצאים מחוברים ע"י בשר מרודד. ואולם סתם הגמרא נוקט שטמא. עפ"י תוס'. והרמב"ם פוסק שאם מרודדים עד שינטלו כאחד – טמא, ואם לאו – טהור).
בטומאת אוהל – הכניס לבית דבר המטמא באוהל, שנחלק – ר' דוסא בן הרכינס מטהר, (וסובר כן גם במגע), וחכמים מטמאים. (וכן הלכה).